

*Mellett megállva kiáltanak bele
Tükrükbe: Hahó, méltóságos ur, Vezérem, nosza hát!
Terpeszd szét lábaid, nézz gögösen, mutasd magad,
Hadd lássalak csak és képmásodba bele
Okádva szörnyedjek: a világnak micsoda szomorú,
Kétágú, csuda istenbogara vagy!*

KÜLVÁROSI DÉLUTÁN

Irta: DÉRY TIBOR

Lőrinc délután átment Klepszáderékhez, akik megkérték, hogy nézzen át a gyerekekhez, mialatt ők moziban vannak; de minthogy az asszonynak eszébe jutott, hogy megtakaríthatja a tüzelőt, ha a fiatalember lakásába küldi át a gyerekeket, Lőrinc a hat fiatal Klepszáderrel, akik közül a legkisebb két, a legidősebb tíz éves volt, rövidesen átvonult saját lakásába. Böven jutott ideje a gyermeki lélek tanulmányozására; Klepszáderék csak este kilencre jöttek haza. Az egyik kislánynak fájt a gyomra s egész délután nyugösködött; minthogy a gyerek nagyon csunya volt — a legcsunyább a hat hiresen csunya Klepszáder gyerek között — Lőrinc kissé kedvetlenül fogadta a csititgatással, vigasztalással járó külön feladatot. A legkisebb görbe lábain alig tudott még totyogni; valahányszor lábára állt, egyik bátyja gáncsot vetett neki s elbuktatta, így ez a gyerek is sokat sirt a délután folyamán. A legidősebb lány erősen kancsalított; szótlanul ült a szoba sarkában a kályha mellett, két kezét sovány térde fölött összekulcsolva s ha Lőrinc megszólította, nem felelt; olyan ijesztően rut volt petyhüdt arcával és szétálló viaszksárga füleivel, hogy még testvérei is undorodtak tőle s az egyik fiu valahányszor tehette, a lábára lépett; amikor Lőrinc estefelé meggyújtotta a lámpát, észrevette, hogy a kislány szeméből potyognak a könnyek. Két ikertestvér, fiu és lány a padlón hempergett s vékony hangján szakadatlanul énekelte egész délután a „Nekem már semmi sem fáj“ szövegét különböző, bár nehezen felismerhető dallamokra; csak olyankor hagyták abba, amikor néha együtt kifutottak a folyosóra. Ilyenkor ha néhány percre abbamaradt a cérnahangú vontatott ének, Lőrincnek úgy tűnt, mintha egy irgalmas kéz elvágta volna a nyomorúság köldökzsinórját (de öt perc múlva a vékony énekszalag újra kinőtt s láthatóvá tette a nyomor örökösen ujrászülő, hatalmas anyatestét). A fiatalember az asztal mellett ült könyvvel a kezében, de a körülötte hancurozó, bőgő gyermekektől nem igen jutott ideje az olvasáshoz. Az első órák viszonylagosan szemérmes csendje után az öt testvér — a hatodik estig szótlanul ült a sorokban — mindjobban nekivadult s minthogy látták, hogy Lőrinc semmitől sem tiltja el őket, mind kiméltlenebbül hajtották végre gyermeki képzeletük kacskaringós tervrajzait. A nap egyenesen besütött a szobába és sárgán átvilágította ide-oda kuszó csontsovány kis testüket. — Te disznó, te disznó! — hallatszott egy selypítő hang. — Nem vagyok — felelte egy másik méltatlankodva néhány pillanatnyi szünet után.

— De vagy!

— Nem vagyok!

— Disznó! — ismételte diadalmasan a hang. Szepegés hallatszott.

— Miért vagyok disznó? — Azért, mert a szőnyegre köpsz! — fe-

lelte megvetően a másik. — Miért nem köpsz a padlóra! — Lőrinc felállt, megmosdatta a gyereket s kifésülte gubancos haját. Amikor visszaült az asztalhoz — a nap épp lebukott a szemközti ház mögött s a szoba egyszeribe alkonyati félhomályba borult, — délután négy óra felé járhatott az idő — észrevette, hogy a földön fekvő két ikertestvér papát-mamát játszik. Mint ahogy egyebekben sem, ugy most sem avatkozott bele a gyermekeknek, számára érthetetlen, de tiszteletreméltó s félelmetesnek tűnő mozdulataiba. Saját gyermekkorra oly bizonytalanná tette, hogy nem mert ítéletet mondani a másokéi fölött s bármilyen ütdötteknek látszottak is a kis Klepszáderek, szivesebben fogadta mondanivalójukat, mint saját berzenkedő izlésének határozatát. Meg volt rendülve, utálkozott, de nem fordította el róluk tekintetét. Az volt az érzése, hogy bármilyen vaskos, tisztátalan teste van is annak, amit a gyerekek önmagukból megvalósítanak — s ha ő maga, személy szerint nem is bírja elviselni a látványt — mégis minden izén egy ismeretlen harmónia rózsaszín keznyomát viseli, amely oly könnyűvé és tökéletessé teszi, hogy a véghezvitel rossz szagú, fekete agyagalakja is átpirul tőle s lebegni kezd. Mi teszi olyan őszintévé még a hazugságaikat is, gondolta olykor kábultan, amikor a gyermeki piszok mögül, a féregsziülő homályból egy pillanatra előtündökölt egy hajnali fény. — Most te leszel a mama! — mondta a kislány s hátára fektette a fiut. — Várj, most ne!

— szólt ez. — Miért?

— Mert most idenéz — sugta a fiu.

— Nem néz ide!

— De igen!

A kislány hátrapillantott s látta, hogy Lőrinc arca feléjük van fordulva. — Nem néz ide! — mondta.

— De igen!

— Hazudsz — ismételte a lány dühösen — el akarod rontani a játékot. Láttam, hogy nem néz ide!

A fiu felemelte fejét a földről, de a kislány azonnal visszanyomta. — Ide van fordulva a feje, de azért nem néz ide — sugta vadul és ráfeküdt a gyerekre. — Maradj most nyugton!

Rohamosan sötétedett, a szobában lassankint már láthatóvá vált a vaskályha vörhenyes derengése. Lőrinc ösztönszerűen húzódott attól, hogy elbillentse az alkonyat egyensúlyát; ülve maradt s nem gyújtotta meg a villanyt. A téli borulatban egyre meggyőzőbbé vált a családias hangulat; a kétéves gyerek most a sarokban ült és önfeledten gógicsélt, a sötét konyhából, ahová egy másik gyerek kityogott egy pohár vizért, csendes motoszkálás, csörrenés hallatszott. A fiatalember ingerült mozdulattal becsukta az előtte heverő könyvet. — Most neked kell nyögni — mondta a kislány az alatta heverő fiunak. Csend volt. — Hangosabban! — parancsolt a lány. Nyöszörgés hallatszott.

— Még hangosabban!

— Nem lehet — felelte a fiu — megint idenéz!

— Nem néz ide!

— De idenéz!

Lőrinc ujjait ropogtatta. — Látod, hogy idenéz — sugta a fiu. Elfajtott apró sikoltás hallatszott, mikép egy gyorsan muló testi fájdalom nyomán. — Hát nézzen! — mondta a kislány dacosan. Hangja észrevehetően egyre izgatottabb s diadalmasabb lett. — Idenézzen, bácsi, idenézzen, idenézzen — sugdosta gonoszul, mialatt cipői tompán kopogtak a szőnyegen — na, miért nem néz ide? A fiatalember elfordította fejét, újra fellapozta a könyvet. A konyhában motoszkáló gyerek be-

csoszogott a szobába. — Látod, hogy nem mer idenézni?

— Nézzen ide, bácsi — sugta most már a fiu is és fojtottan nevetett.

— Nem mer idenézni!

— Hülye, hülye, nézzen ide! — ismételte a fiu, diadalmasan lihegve. Hangja hirtelen megváltozott. — Elég volt — mondta. — Most megszüülöm a gyereket.

Mialatt a gyereket szülte, hangosan kellett énekelnie:

*Nekem már semmisen fáj
hisz a könnyemen csak kacag
pedig mulik az a nyár
míg az álmok után szalad*

s a kislány, mint bába, spirituális segítségkép vékony cérnahangján vele énekelt. — Na, itt a szép kis gyerek! — mondta hirtelen — most meg kell fürdetni! — Lőrinc, minthogy látni akarta a gyereket, hátranyult s meggyújtotta villanyt: a kislány egy bükkfatuskót szoritott melléhez. Abban a pillanatban, hogy a villany felkattant, felugrott a szőnyegről s a tuskót kiejtve karjaiból, megrettent arccal a falhoz hátrált. — Ő akart papát-mamát játszani! — sivitotta halálraváltan s kinyújtott mutatóujjával a földön guggoló fiura mutatott.

Lőrinc elfordult, tekintete véletlenül a sarokban ülő, szótlan kislányra esett; ekkor vette észre, hogy szeméből fényes könnyek csordogálnak. Egy asszony kopogott be a szomszédságból. Dáncs Ferencné, Németh János butarszállító munkás sógornője s kihivta Lőrincet a konyhába. Lőrinc már az első szavak után tagadóan megrázta a fejét. — Sajnálom, — mondta szenvtelen hangon, — de mint tudja, pénzt nem adok kölcsön! — Tudom, tudom — hajtogatta az asszony s kékeres, vastag kezét összekulcsolta hasán — de hát pénz az a pár fillér?

— Pénz — mondta Lőrinc csendesen.

Amikor visszatért a szobába, újra sötétség fogadta; az egyik gyerek ugylátszik eloltotta a villanyt. Nem gyújtotta meg, az asztalhoz tapogatódzott, vigyázva, hogy rá ne lépjen valamelyik földön heverő testre. Mire a szem megszokta a sűrűsödő homályt, ez már oszladozni is kezdett; a vörösen izzó kályha is körülfestette a tárgyak körvonalait, künn az uccán is kigyulladtak a lámpák s fényük, a havas háttérről visszaverődve, szürkén és hidegen bederengett az ablakon. A gyerekek a duplafényű homályban egyre jobban elvadultak; az egyik fiu fejére tette Lőrinc kalapját s kályhakotró vason lovagolva, vadul vágatni kezdett az asztal körül, a többiek valamennyien a padlón heverték. Lőrincet néhány perccel Dáncsné távozása után újra kihívták; Zelkoviczné elhozta két gyereket, hogy hadd mulassanak a többiekkel, amíg ő egy pillanatra átszalad a sógornőjéhez; legkésőbb félóra alatt visszatér. Lőrinc az ujonnanjötteket már nem tudta megetetni; a Klepszáder gyerekek, akiknek anyjuk a délutáni vendégségre való tekintettel csak egy sovány lebbencslevest adott ebédre, az utolsó morzsáig befalták az uzsonnát. A fiatalember leszaladt a kocsmába s felhozott néhány pogácsát, kenyeret és krakóit; mire benyitott a szobába, a két ujonnan jött is már a földön hevert s nagyokat nyögve, jajgatva papát-mamát játszott.

Lőrinc széket húzott a nyitott konyhaajtóba s onnét vigyázott a gyerekekre.

Mire valók? — gondolta magában, elmentmondó, kényszeredett érzései közepette s még ösztönszerűen sem tudta eldönteni magában a

kérdést. S mert olyan biztonságosan s határozottan ép azt játszották el neki, aminek létüket köszönhetik, mondhatatlan kíváncsiság töltötte el: mint amikor az ember véletlenül egy orvosi szakkönyvre lel s abban egy kóros állapot pontos leírására, amelyben valamilyen, saját testében lapangó, de eddig néven nem nevezett s épp csak körülsejtett betegségére ismer. Az, hogy a Klepszáder gyerekek csunyak voltak — Zelkovicznéé sem sokkal különbek, segítségére volt ugyan a kérdés feltevésében, de lényegileg nem érintette magát a feladatot. Férfias szemérmét sértette ugyan a mez nélkül nekigyürköző természet, de kíváncsisága sokkal erősebb volt, semhogy a sérelem végleg visszariasztotta volna; s a megálmódott, rózsaszínű kéznyom is gyakran előtündökölt a homályos szobában. A gyerekek odabenn mindjobbban elvadultak. Lőrince az ölébe vette a legkisebbet, nehogy eltapossák. Néhány perc múlva a nagy ricsaj ellenére elszenderedett karjaiban s apró orrával csendesen szuszogni kezdett. Odabenn az asztal körül vágató fiu már olykor elszédült; levágta magát a földre, egy ideig mozdulatlanul fekvé maradt, majd feltápáskodott s nagy kurjongatással újra keringeni kezdett. A szobában tomboló zaj miatt köröskörül a szomszédság, az egész ház kihaltak látszott. — Mi megint kaptunk egy gyereket! — hallatszott a sötétben az egyik kislány diadalmas, vékony hangja. — Mi is! — felelte egy másik hang.

— Nettek már hány van?

— Sok.

— Mennyi?

— Nyolc — hangzott egy idő múlva.

— Nekünk tizennyolc!

— Nekünk még több!

— Mennyi?

— Száz!

— Nekünk is száz!

— Nekünk már ötszáz!

— Ezer! — sikította részegen egy hang.

— Ezer gyerek? — ismételte meghökkenve a másik. — Annyi nincs!

— De van — bizonykodott ez. — Ezer és ezer!

— Hát akkor mi is szükünk még egyet!

A szenesláda megcsörrent, hallani lehetett, amint egy-egy fatuskó tompa koppanással a padlónak vágódik. Egy szék feldült.

— Na itt van még egy! — kiáltotta az egyik szülőanya.

— És még egy! — A gyerekek izgalma már-már az önkivületig fokozódott. A konyha üvegajtaján át — mely hátulról kapta fényét — látni lehetett, hogy odakünn sűrű pelyhekben esik a hó; ez még fagyosabbá és némábbá tette a csendet, amely a vasárnapi lakást gyűrűalakban körülülte. Az egyik kislány újra elkezdte énekelni: Nekem már semmitem fáj!

— Még egy van! — kiáltotta.

— Még egy ronda gyerek!

— És még egy!

— És még egy ronda!

— És még egy rondább!

— És egy legromdább! — üvöltötte magából kikelve az egyik.

— Bácsi, idenézzen!

— Még egy ronda gyerek, bácsi, idenézzen!

— Csak nézzen ide!

Egy fatuskó repült Lőrinc felé. — Idenézzen, mennyi ronda gyerekünk van! — sipította egy elcsukló hang.

— Ugyis mindig nézett! — kiáltotta most a fiu is.

A fadarabok sűrűn kopogtak Lőrinc körül. Az egyik sipcsontját érte. A karjaiban fekvő gyerek felébredt s hangosan sírni kezdett. — Hülye! — kiáltotta egy hang. — Maga nem tud gyereket csinálni, ugy-e? — Hülye, hülye! — ismételték karban. — Vágjuk fel a hasát, akkor talán tud!

— Meg ne merje mondani a mamának! — kiáltotta az egyik kislány elfuló hangon.

— Miért nem ad a gyerekeknek enni?

— Mindenkinek adjon enni, maga gazdag!

— Maga vacak!

— Gazdag vacak, gazdag vacak! — üvöltötte a fiú s újra vágatni kezdett az asztal körül. Lőrinc felállt s meggyújtotta a villanyt. A szobában egyszeribe halálos csend lett. Az egyik kislány ijedtében hangosan felzokogott.

A fiatalember az ölében rugkapálódzó gyereket letette a földre s megindult a kislány felé, aki kezét görcsösen hasára nyomta s oly fájdalmasan sirt, mintha megsérült volna. Mialatt a szoba belseje felé tartott, észrevette, hogy a többi gyerek az ajtó felé somfordál, majd hirtelen hideg léghuzatot érzett hátában s megértette, hogy a folyosóra nyíló konyhaajtón át kimenekülnek a lakásból. — Hü-hü! — ordította a két utolsó torkaszakadtából, amikor kivágtattak a konyhába. A kislány, akinek utját elzárta, egész testében reszketve, lassan a fal felé húzódott. A szobában már csak hárman maradtak, a legkisebb gyerek, aki a szekrény mellett guggolt s édesdeden, teli szájjal röhögött, a sarokban ülő néma lány, s a fal mellett a keservesen zokogó kislány. — Mi bajod van? — kérdezte Lőrinc. A gyerek nem felelt. — Megütöttek?

A fiatalember egy ideig várt.

— Fáj valami? — kérdezte csendesen. — Miért félsz fölem?

A gyerek felemelte arcát. — Menjen innét — mondta olyan vad gyűlölettel, hogy a foga megcsikordult. A következő pillanatban torkaszakadtából visítani kezdett. — Ne merjen hozzám nyulni — üvöltötte — mert megharapom a kezét!

Lőrinc hátralépett. — Nem akarlak bántani!

— Hagyjon békén maga ronda dög — visitotta a kislány — hagyjon engem békén. Meg fogom mondani a mamának, hogy hívjon egy rendőrt, ha nem hagy békén!

— Mi baja van? — kérdezte a fiatalember megdöbbenve. A kislány arca eltorzult a gyűlölettől. Váratlanul abbahagyta a visitást, némán, válla közé húzott nyakkal állt Lőrinc előtt, majd leszegett fejjel kirohant a szobából. A nyitott konyhaajtóban megfordult s meghajolva, kinyújtott karral, menekülésre készen, két kezével az ajtófélfába fogódzkodva, még egyszer bekiabált a lakásba. — Hogy mi bajom van — ismételte gunyosan — no találja ki, maga hülye! A papa is azt mondta, hogy maga hülye!

Amikor Klepszáderék nem sokkal utóbb hazajöttek, a gyerekeket, akik a bezárt lakásba nem tudtak bemenni s akiket Lőrinc hiába csalogatott vissza, a folyosó egyik sarkában találták, ahol egymásba lapulva, mint egy fészekalja madárfiók, némán gubbasztottak a szállingó hópehelyek alatt.